

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Dan Helenius

Rikos- ja prosessioikeuden professori

Helsingin yliopisto

Lausunto hallituksen esityksestä laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta (HE 188/2025 vp)

Minulta on pyydetty lausunto yllä mainitusta hallituksen esityksestä. Saamastani luottamuksesta kiittäen esitän seuraavan lausunnon.

1. Yleisesti

Esityksessä ehdotetaan rikosprosessin sujuvoittamiseen tähtäviä muutoksia esitutkintalakiin (805/2011, ETL), oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin (689/1997, ROL) ja oikeudenkäymiskaareen (4/1734, OK). Ehdotetuilla muutoksilla tavoitellaan rikosoikeudenhoidon resurssien nykyistä oikeudenmukaisempaa ja tarkoituksenmukaisempaa kohdentamista. Rikosprosessia sujuvoittamalla voidaan antaa oikeusturvaa tehokkaammin ja lyhentää käsittelyaikoja. Lähtökohtaisesti pidän ehdotettuja muutoksia tarkoituksenmukaisina ja tarpeellisina huomioiden, että rikosasioiden käsittelyn kesto läpi koko rikosprosessiketjun on pidentynyt huolestuttavalla tavalla koko 2000-luvun ajan. Realistisena ei esimerkiksi voida pitää, että nykyisiä ongelmia olisi mahdollista ratkaista vain osoittamalla rikosprosessin viranomaisille enemmän rahoitusta.

Alla esitän kuitenkin joitakin huomioita esityksestä, jotka lähinnä koskevat ehdotettujen säännösten soveltamista käytännössä.

2. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

ETL 3:9:n säännöstä esitutkinnan toimittamatta jättämisen ja lopettamisen edellytyksistä ehdotetaan muutettavaksi siten, että jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu estäisi, toimenpiteistä luopuminen olisi mahdollista rikoksen ollessa ilmeisen vähäinen, vaikka asianomistajalla olisikin asiassa vaatimuksia. Käytännössä kysymys olisi siitä, että esitutkintaviranomainen voisi selvimmissä tapauksissa päättää luopua toimenpiteistä, kun nykyisin vastaavassa tilanteessa tehtäisiin syyttäjälle esitys esitutkinnan rajoittamisesta ETL 3:10:n perusteella.

Toimenpiteistä luopuminen mahdollistaa viranomaisten resurssien tehokkaan käytön turvaamista, vaikka asianomistajalla olisikin asiassa vaatimus. Ehdotusta voidaan nähdäkseni pitää perusteltuna, vaikka se käytännössä johtaakin siihen, että eräitä objektiivisesti arvioiden rangaistavia tekoja jätetään tutkimatta. Esityksessä todetaan, että asianomistajalle aiheutettua vahinkoa tulisi arvioida jatkossa osana sitä, onko rikos kokonaisuutena arvostellen ilmeisen vähäinen. Kynnys ei olisi erityisen korkea, vaan vielä suhteellisen vähäinenkin objektiivisesti perusteltu vahinko merkitsisi sitä, että tekoa ei voitaisi pitää enää ilmeisen vähäisenä (s. 68). Kuten esityksessä painotetaan, olisi tärkeää, että uuden säännöksen soveltaminen ei tosiasiallisesti johtaisi joidenkin rikostyyppien, kuten vähäisten omaisuusrikosten, dekriminialisointiin, eli sitä ei saisi soveltaa liian kaavamaisesti. Nähdäkseni on olemassa tietty riski siitä, että alueelliset soveltamiserot saattavat johtaa juuri

tällaiseen ei-toivottuun tilanteeseen.¹ Perusteluista jää nähdäkseni esim. hieman epäselväksi, miten arvioinnissa huomioon otettava ”tärkeä yksityinen etu” olisi ymmärrettävä. Perusteluissa esimerkiksi todetaan, että tärkeä yksityinen etu saattaa estää toimenpiteistä luopumisen silloin, kun asianomistajan oikeus saada rikoksella aiheutetut vahingot korvatuiksi edellyttää rikoksen tutkimista (s. 69). Käytännössä asianomistajalla on luonnollisesti aina oikeus saada rikoksella aiheutetut vahingot korvatuiksi, mikäli kysymys on perustellusta vahingonkorvausvaatimuksesta. Keskeiseksi kysymykseksi vaikuttaa tällöin nousevan kysymys siitä, milloin rikosta voidaan tästä huolimatta pitää objektiivisesti arvioiden lajissaan ”ilmeisen vähäisenä”. Juuri tämän arvioinnin osalta on nähdäkseni riski siitä, että soveltamiskäytäntö muodostu alueellisesti epäyhdenmukaiseksi. Uuden säännöksen soveltamiskäytäntöä olisi siten seurattava tarkasti tulevien vuosien aikana, jotta mahdolliset epäyhdenmukaiset soveltamiskäytännöt voidaan oikaista.

3. Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja tunnustuksen merkitys esitutkinnassa

Esityksessä ehdotetaan, että epäillyn oikeuksista ilmoittamista koskeva lainkohta (ETL 4:16) täydennetään siten, että epäillylle olisi ilmoitettava myös rikoslain (39/1889, RL) 6 luvun 6 §:n mukaisesta mahdollisuudesta ottaa tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä huomioon rangaistusta alentavana perusteena. Ilmoitus ei merkitsisi mitään epäillylle annettavaa lupaa siitä, millainen menettely voidaan ottaa huomioon ja millä tavoin se rangaistukseen vaikuttaisi, koska nämä ovat viime kädessä tuomioistuimessa ratkaistavia kysymyksiä (s. 22).

Ehdotusta voidaan nähdäkseni pitää perusteltuna. Samalla kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että hallituksen esityksessä syyteneuvottelun käyttöalan laajentamiseksi (HE 187/2025 vp) ehdotetaan, että esitutkintalain epäillyn oikeuksia koskevaan ilmoitukseen lisätään maininta myös syyteneuvottelusta. Syyteneuvottelu pohjautuu ajatukseen siitä, että rikosasian epäilty tai vastaaja voi tunnustamisensa vastineeksi saada lievemmän rangaistuksen teostaan. Lisäksi ETL 1:2.1:n 4 kohdan mukaan esitutkinnassa tulee selvittää, aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen kärjääoikeudessa ROL 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä. Kirjallinen menettely edellyttää puolestaan, että vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kuvatun teon (ROL 5a:1.1).

Näin ollen rikoksesta epäillyn pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä tunnustamalla rikoksen voi, olosuhteista ja oikeudellisista edellytyksistä riippuen, olla kolme erillistä vaikutusta: lieventämisperusteen soveltuminen RL 6:6:n perusteella, syyteneuvottelumenettelyn soveltuminen ja kirjallisen menettelyn soveltuminen. Kun rikoksesta epäiltyä olisi saatettava tietoiseksi kaikista näistä vaikutuksista, saattaa kokonaisuus nähdäkseni muodostua hänelle varsin hankalasti hahmotettavaksi. Epäillylle saattaa esim. helposti jäädä epäselväksi, saako hän tunnustamisensa myötä suoraan hyödykseen syyteneuvottelumenettelyn etuja tai millä tavoin tunnustaminen vaikuttaa rangaistuksen lieventämisperusteena syyteneuvottelumenettelyssä tai kirjallisessa menettelyssä. Käytännössä rikoksen tunnustamisen ja rikoksen selvittämisen edistämisen eri oikeudellisia vaikutuksia olisi siten pyrittävä selvittämään epäillylle mahdollisimman selkeästi ja yksiselitteisesti.

---

¹ Esim. rikosprosessin tehostamista koskevassa työryhmän mietinnössä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:14) s. 18 todetaan, että havaintojen mukaan esitutkinnan rajoittamiskäytännöt vaikuttavat epäyhdenäisiltä ja epäjohdonmukaisilta eri alueilla.

4. Tiedottaminen esitutkinna

Esityksessä ETL 11:7:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että henkilön nimi voitaisiin antaa esitutkinna julkisuuteen paitsi sen ollessa välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, uuden rikoksen estämiseksi tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämiseksi, myös silloin, jos henkilö on itse antanut nimensä julkisuuteen tai suostunut siihen. Muutos on tarkoitettu esimerkiksi sellaisia tilanteita varten, joissa epäilty on itse ilmoittanut asemastaan esitutkinna sosiaalisessa mediassa. Esitutkintaviranomaisella tulisi tällöin olla mahdollisuus tiedon vahvistamiseen, jotta ei syntyisi tarpeettomasti sellaista käsitystä, että esitutkintaviranomainen salailee asiaa.

Ehdotus voidaan nähdäkseni pitää perusteltuna, vaikka jääkin hieman epäselväksi, miten ehdotus liittyy rikosprosessin sujuvoittamiseen. Tiedottamispäätöstä olisi kuitenkin tarkoin arvioitava tapauskohtaisesti, huomioiden syyttömyysolettamaa sekä muita esitutkintaperiaatteita ja myös salassapitonäkökohtia. Esityksessä olisi lisäksi mielestäni voitu arvioida tarkemmin sitä, miten kolmansien henkilöiden, jotka eivät ole suostuneet nimensä julkistamiseen, oikeusturvaa ja etuja olisi huomioitava tässä arvioinnissa. Asianomistajan henkilöllisyys saattaa esimerkiksi olla pääteltävissä epäillyn nimen julkistamisen myötä, tai epäilty on itse saattanut implikoida, että esitutkinna kohteena olevaan rikokseen ovat osallistuneet muita henkilöitä, jotka eivät ole suostuneet nimensä julkistamiseen.

5. Haasteen puhelintiedoksianto

Esityksessä ehdotetaan, että haasteen puhelintiedoksianto OK 11:3b:n mukaisesti mahdollistettaisiin niissä suhteellisen yksinkertaisissa ja lievissä rikosasioissa, jotka voidaan käsitellä kirjallisesti (ROL 5a luku) tai vastaajan poissaolosta (ROL 8:11) huolimatta. Tavoitteena on, että haastemiesten työpanos voitaisiin nykyistä tehokkaammin kohdentaa kaikkein vaikeimmin tavoitettaville henkilöille tehtäviin tiedoksiantoihin. Puhelintiedoksiantoon liittyy, kuten nytkin, että asiakirjat lähetettäisiin viipymättä kirjeenä tai sähköisenä viestinä vastaanottajan ilmoittamaan osoitteeseen. Lisäksi puhelintiedoksiannon edellytyksenä olisi, että se soveltuu tiedoksiantoon asiakirjan laajuuteen ja laatuun nähden ja vastaanottaja epäilyksettä saa puhelimitse tiedon asiakirjasta ja ymmärtää tiedoksiannon merkityksen.

Tiedoksiantojen osalta ehdotetaan myös, että haastemiehet voisivat toimittaa haastamisen ROL 5:8.3:n mukaisesti ”tien päällä”, mikä toimivaltuus on nykyisin tarkoitettu poliisin käytettäväksi. Menettelyä myös sujuvoitettaisiin niin, ettei vastaajalle tarvitsisi luovuttaa haasteasiakirjaa tiedoksiannon yhteydessä, vaan riittävää olisi selostaa sen sisältö. Haaste olisi tällöin myös lähetettävä vastaajalle muiden asiakirjojen tapaan jälkikäteen tai ilmoitettava, minkä tuomioistuimen kansliasta aineisto on saatavana, jos vastaajalla ei ole postiosoitetta.

Ehdotusta voidaan nähdäkseni lähtökohtaisesti pitää perusteltuna. Myös rikosasiassa tiedoksi annettavat asiakirjat saattavat olla siinä määrin suppeita ja yksinkertaisia, että ne voidaan antaa tiedoksi puhelimitse. On kuitenkin hankalaa ennakoita, kuinka paljon säästöjä muutos käytännössä tulisi tuottamaan. Varsinkin poissaolokäsittelyyn muuten soveltuvien rikosten tekijät lienevät monessa tapauksessa syrjäytyneitä ja sosioekonomisesti huono-osaisia.² Tällaisilla tekijöillä ei

---

² Selvitysten mukaan tyypillisimmät poissaolomenettelyssä käsitellyt rikokset ovat mm. varkausrikoksia ja huumausainerikokset, ks. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:28, Tuomittu poissaolosta huolimatta – Tilastotietoa ROL 8:11 ja 8:12 mukaisista poissaolokäsittelyistä keväällä 2023, s. 18. Nämä ovat puolestaan rikostyyppisiä, joissa yli puolet rikoksesta epäillyistä ovat vailla toisen asteen tutkintoa, ks.

välttämättä ole sellaista vakinaista puhelinliittymää, josta heidät helposti tavoittaisi, taikka sellaista osoitetta, johon tiedoksi annetut asiakirjat voidaan jälkikäteen lähettää. Puhelimitse saattaa myös olla hankalaa selittää vastaajalle asian niin, että hän todella ymmärtää tiedoksiannon merkityksen. Käytännössä tiedoksiantotavan soveltuvuus olisi edelleen arvioitava tarkoin ja tapauskohtaisesti ja mahdollista on, että ehdotuksen tarkoittamissa tapauksessa saatetaan edelleen usein joutua turvautumaan haastemiestiedoksiantoon.

6. Kirjallinen menettely

ROL 5 a luvussa tarkoitetun kirjallisen menettelyn edellytyksiä ehdotetaan esityksessä muutettaviksi niin, että se soveltuisi rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus on nykyisen kahden vuoden asemesta neljä vuotta vankeutta. Toiseksi menettelyssä voitaisiin tuomita nykyistä pidempi, enintään yhden vuoden vankeusrangaistus.

Lisäksi menettelyn käyttö tehtäisiin sujuvammaksi säätämällä mahdolliseksi luopua hiljaisesti oikeudesta pääkäsittelyyn. Edellytyksenä olisi kuitenkin edelleen, että vastaaja on tunnustanut teon ja ilmoittanut aikovansa suostua kirjalliseen menettelyyn. Ehdotuksen mukaan olisi riittävää, että tällaiset ilmoitukset on saatu esitutkinnassa. Tuomioistunvaiheessa vastaajalle ilmoitettaisiin haasteesta, että asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta, jos hän ei vaadi pääkäsittelyn toimittamista.

Nykyisestä sääntelystä poiketen vastaaja voisi siis sitovasti tunnustaa teon ja suostua kirjalliseen menettelyyn jo esitutkinnassa. Peruakseen tällaisen suostumuksen, vastaajan olisi määräajassa ilmoitettava vaativansa pääkäsittelyn toimittamista asiassa saatuaan haasteen tietoonsa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään katsonut, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijöistä on yleensä mahdollista luopua pätevällä tavalla, kunhan tämä tapahtuu riittävän yksiselitteisesti ja tietoisena tahdonilmaisun seurauksena eikä luopuminen ole vastoin mitään tärkeää julkista etua. Luopuminen voi tapahtua nimenomaisesti tai hiljaisesti, mutta sen täytyy perustua syytetyin omaan tahtoon ja olla yksiselitteinen (ks. esityksen s. 83 ja 99–103). Esityksessä ehdotettua hiljaista luopumista voidaan siten nähdäkseni pitää mahdollisena.

Esityksessä ehdotettuun mahdollisuuteen sitovasti tunnustaa teon jo esitutkinnan aikana saattaa nähdäkseni sitä vastoin liittyä ongelmia. Tunnustus tarkoittaisi, että vastaaja on ilmoittanut syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen olevan totta. Esityksen mukaan on kuitenkin selvää, ettei vastaaja voi etukäteen tunnustaa syytteen teonkuvausta, koska sellaista ei ole käytettävissä esitutkinnan aikana. Käytännössä nyt ehdotettu menettely edellyttäisi esityksen mukaan sitä, että syyttäjä muotoilee kirjallisessa menettelyssä syytteen esitutkinnassa tunnustettuja tosiseikkoja vastaavaksi (s. 82). Esityksestä jää nähdäkseni hieman epäselväksi, missä laajuudessa syyttäjällä olisi mahdollisuus muotoilla syytteen teonkuvausta vastaamaan vastaajan tunnustamia seikkoja. Sääntely ei saisi johtaa ongelmalliseen *charge tai fact bargain* -tyyppiseen menettelyyn, jossa vastaaja voi tunnustamisellaan vaikuttaa siihen, mistä rikoksesta häntä syytetään (ks. esim. HE 58/2013 vp s. 13). Esityksessä todetaankin, että mikäli syyttäjä pitäisi perusteltuna syyttää vastaajaa muusta tai enemmästä kuin mitä tämä on esitutkinnassa tunnustanut, kirjallinen menettely ei soveltuisi. Mikäli vastaajan esitutkinnassa antama tunnustus ei siis vastaa syyttäjän käsitystä teosta, vastaajalle olisi varattava tilaisuus lausuman antamiseen tai asia olisi vietävä pääkäsittelyyn.

7. Poissaolokäsittely

Selviä ja yksinkertaisia kiistettyjäkin rikoksia voidaan nykysääntelyn mukaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta ROL 8:11–12:ien mukaisesti. Esityksessä ehdotetaan tämän ns. poissaolokäsittelyn soveltamisalan laajentamista niin, että poissaolokäsittelyssä voitaisiin tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus nykyisen kolmen (tai suostumuksen perusteella yhdeksän) kuukauden sijasta. Menettelyä yksinkertaistettaisiin myös siten, että vastaajan nimenomaisella suostumuksella toimitettavasta käsittelystä luovuttaisiin, jolloin käytännössä olisi ainoastaan yksi yhdenmukainen poissaolokäsittelymenettely.³

Menettelyä selkeytettäisiin myös säätämällä, että vastaajan poissaolosta huolimatta pääkäsittelyssä voitaisiin ottaa vastaan syyttäjän haastehakemuksessa nimetyt todisteet tai muut sellaiset todisteet, joista vastaaja on tullut tietoiseksi ja hänellä on ollut tilaisuus lausua niistä. Nykyisenkään sääntelyn ei ole katsottava estäneen todistelun esittämistä pääkäsittelyssä vastaajan poissaolosta huolimatta, henkilötodistelu mukaan luettuna, mutta asiasta otettaisiin selvyyden vuoksi oma säännöksensä lakiin.⁴ Esityksen perusteluissa ei kuitenkaan lähemmin selitetä, millä tavoin vastaajalle olisi tarkoitus antaa mahdollisuus lausua henkilötodistelusta ennen pääkäsittelyä. Onko tarkoituksena, että vastaaja voisi ainoastaan kirjallisesti lausua tällaisesta todistelusta? Ajateltavissa ei liene, että edellytys täytyisi sillä, että vastaaja voi esitutkinnan aikana suullisesti riitauttaa esim. todistajan tai asianomistajan kertomuksia ja esittää näille kysymyksiä, vaan selkeästi ristiriitaista henkilötodistelua koskevat asiat olisi edelleen vietävä suulliseen pääkäsittelyyn.

Espoossa 16.2.2026

Dan Helenius

Rikos- ja prosessioikeuden professori

---

³ Esityksen perusteluissa (s. 27) todetaan, että vastaajan saatua haasteen tiedoksi hänen voidaan katsoa hiljaisesti luopuneen oikeudesta olla läsnä suullisessa käsittelyssä. Tämä perustelu on sinänsä virheellinen, koska vastaajan voidaan katsoa luopuneen oikeudesta olla läsnä suullisessa käsittelyssä vasta hänen jäätyään saapumatta suulliseen käsittelyyn ilman laillista estettä.

⁴ Vastaanotetun henkilötodistelun määrästä poissaolokäsittelyissä, ks. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:28, Tuomittu poissaolosta huolimatta – Tilastotietoa ROL 8:11 ja 8:12 mukaisista poissaolokäsittelyistä keväällä 2023, s. 21–25.